

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті викладено історію створення і діяльності лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, позашкільний навчальний заклад, виховання, виховний потенціал, вихованці позашкільних навчальних закладів.*

Модернізація національної системи освіти здійснюється нині у контексті гуманістичних освітніх парадигм і пов'язана з визнанням значущості знань як рушійної сили суспільного прогресу та добробуту. Ці зміни стосуються створення нових освітньо-виховних моделей, перегляду змісту і методів навчання та виховання молодого покоління. Розв'язання окресленої проблеми особливо актуалізується у позашкільних навчальних закладах.

Рішенням Президії АПН України 1996 року у структурі Інституту проблем виховання було створено лабораторію діяльності позашкільних закладів, концептуальні основи котрої передбачали активне залучення до розробки законодавчої бази позашкільної освіти України та науково-методичного забезпечення освітньо-виховного процесу позашкільних навчальних закладів.

З перших кроків науковий колектив лабораторії брав активну участь у розробленні Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства в Україні», державної Програми розвитку позашкільних навчальних закладів, Національної доктрини розвитку освіти України, інших нормативних документів.

Протягом **1997-1999** років опрацьовувалася комплексна тема **«Науково-методичне забезпечення позашкільних закладів різних типів»**.

Під час дослідження було закладено концептуальні основи позашкільної освіти, які відображені в «Концепції позашкільної освіти та виховання» (1997). Концепція стала спробою наукового осмислення розвитку позашкільної освіти та виховання, що сприяло становленню нової галузі педагогічної науки – позашкільної педагогіки. Було визначено принципи позашкільної освіти і виховання, її основні напрями, зміст та структуру, шляхи розвитку творчої

особистості, завдання з науково-методичного та кадрового забезпечення позашкілля.

У зазначений період і до нинішнього часу глибоко працює над проблемою Г. П. Пустовіт. Зокрема, він обґрунтував концептуальні основи діяльності, сутність, мету і завдання позашкільних закладів еколого-натуралістичного профілю; визначив принципи і напрями їх діяльності, що передбачають виховання творчої особистості засобами дослідницької роботи екологічного змісту.

У **2000-2002** роках співробітники лабораторії досліджували тему **«Соціально-педагогічні основи діяльності позашкільних закладів освіти в сучасних умовах»**. Основним здобутком цього періоду стало наукове обґрунтування соціально-педагогічних засад діяльності позашкільних навчальних закладів та розроблення перспективної моделі їх функціонування.

Згідно із замовленням МОН України, науковий колектив лабораторії залучався до розроблення низки проектів нормативних документів, зокрема у цей час були затверджені Закон України «Про позашкільну освіту», «Програма розвитку позашкільних навчальних закладів», Положення про «Народний художній» та «Зразковий художній» колективи у закладах освіти, Положення про Малу Академію наук України, Критерії оцінювання діяльності позашкільних навчальних закладів, Положення про Всеукраїнський конкурс майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості».

У період **2003-2005** років наукові співробітники лабораторії виконували НДР **«Методика виховної діяльності у позашкільних навчальних закладах»**.

Відповідно до Програми дослідження, розроблено «Положення про районне наукове товариство учнів», програму спецкурсу з основ науково-дослідницької роботи «Наукова зміна» для членів МАН України, науково-методичний посібник «Методика виховної діяльності в МАН України», методичні рекомендації з організації навчально-виховного процесу у наукових гуртках та секціях тощо.

З метою реалізації поставлених завдань на практиці, поряд із експериментальним дослідженням, колектив лабораторії діяльності позашкільних закладів працював над укладанням особливо важливих для позашкільної освіти документів, а саме: Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про позашкільну освіту» від 02.06.2005 р., Типових навчальних планів для гуртків, секцій, творчих об'єднань за напрямками позашкільної освіти; Положення про Всеукраїнський конкурс майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості», Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм, посібників з позашкільної освіти; Положення про Всеукраїнський конкурс на кращу науково-методичну розробку з питання дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти.

Крім того, співробітники лабораторії брали активну участь у виконанні Програми розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002-2008 рр. Результатом цієї роботи стали підготовлені до друку нові збірники програм, що допомогло значно оновити зміст гурткової роботи у ПНЗ.

Актуальність проблем, пов'язаних з творчим розвитком особистості, потреба розроблення їх науково-методичних засад обумовили вибір теми наукового дослідження лабораторії на **2006-2008** роки: **«Науково-методичні засади розвитку творчої особистості учнів у позашкільних навчальних закладах»**.

Об'єктом дослідження було визначено процес розвитку творчої особистості учнів, метою – наукове обґрунтування та апробація науково-методичних засад розвитку творчої особистості учнів у позашкільних навчальних закладах; умовами ефективності цього процесу: наукове обґрунтування мети педагогічного керівництва; розроблення та наукове обґрунтування дидактичного компоненту формування творчої особистості; обґрунтування соціального портрету особистості учня, його творчої спрямованості; розвиток творчих рис характеру, творчих якостей інтелекту, творчої самосвідомості.

З метою вивчення напрацьованого досвіду роботи науковців, педагогів, працівників методичних служб та органів управління освіти колектив лабораторії ініціював проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних закладів». З-поміж 160 учасників цього заходу, що відбувся 30-31 березня 2006 р., понад 50% – науковці з різних регіонів України, матеріали виступів яких увійшли до збірника наукових доповідей.

Науково-дослідна та організаційно-педагогічна робота лабораторії діяльності позашкільних закладів у 2010-2011 роках спрямовувалась на реалізацію положень Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року (постанова КМУ № 785 від 27.08.10 року), зокрема вирішення завдання щодо підвищення рівня науково-методичного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів.

Наукова тема **“Педагогічні засади оптимізації виховного потенціалу навчального процесу у позашкільних навчальних закладах”** досліджувалася лабораторією у **2009-2011** роках.

Діяльність науковців у звітному періоді була пов'язана з виконанням такого актуального завдання для національної позашкільної освіти, як наукове обґрунтування і науково-методичне забезпечення оптимізації виховного потенціалу позашкільних навчальних закладів. Результати цієї роботи оформлено у вигляді підручника «Позашкільна освіта і виховання» (рукопис), колективної монографії «Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів», науково-методичного посібника «Формування в учнів допрофесійного досвіду у позашкільних навчальних закладах» (рукопис), трьох методичних рекомендацій: «Організаційно-педагогічні умови оптимізації виховного потенціалу навчального процесу у гуртках художньо-естетичного напрямку позашкільних навчальних закладів», «Оптимізація виховного процесу у технічних гуртках позашкільних навчальних закладів», «Організаційно-педагогічні умови оптимізації виховного потенціалу навчального процесу у гуртках гуманітарного напрямку позашкільних навчальних закладів».

У **2012-2014** роках досліджувалася наукова тема **«Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей у процесі пізнавально-практичної діяльності»**.

Встановлено, що компетентнісний підхід у позашкільній освіті ґрунтується на застосуванні в меті, завданнях, змісті, формах та методах позашкільної освіти базових компетентностей особистості. Він заперечує однобічний характер і передбачає посилення практичної спрямованості позашкільної освіти та виховання.

За результатами дослідження, згідно з тематичним планом і технічним завданням, підготовлено і видано колективну монографію «Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей у процесі пізнавально-практичної діяльності» та методичний посібник «Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу». Також спільно з МОН України розроблені і впроваджені у практику роботи ПНЗ Вимоги до навчальних програм з позашкільної освіти; **навчальні програми для позашкільної освіти:** „Мистецтво нашого народу”, „Валяння вовни”, „Петриківський розпис”, „Юний конструктор-дослідник”, „Школа радості і здоров’я”, „Оздоровча гімнастика”, „Оздоровчий волейбол”, „Клуб „Точка зору”, „Мистецтво спілкування”; ряд навчальних **програм для гуртків дитячих закладів оздоровлення та відпочинку:** „Конструювання повітряних зміїв”, „Авіамоделювання”, „Спорт на відпочинку”, „Здоровим будь”, „Валяння вовни”, „Петриківський розпис” „Юні журналісти”), котрі були видані як збірник видавництвом «Шкільний світ».

У **2016** році лабораторію діяльності позашкільних закладів перейменовано на лабораторію позашкільної освіти. Нині колектив науковців досліджує дві теми: **«Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах»** й **«Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи»**.

Література

1. Мачуський В. В. Стратегічні напрями удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів / В. В. Мачуський, Г. П. Пустовіт // Становлення особистості. – Кам’янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2007. – С. 111-121.

2. Позашкільна освіта: додаткові можливості для розвитку особистості учня / автор. кол.: А. В. Корнієнко, В. В. Мачуський, Г. П. Пустовіт, О. В. Литовченко, О. В. Просіна // Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Товариство «Знання» України, 2016. – С. 59-67.

В статье изложена история создания и деятельности лаборатории внешкольного образования Института проблем воспитания НАПН Украины.

Ключевые слова: *внешкольное образование, внешкольное учебное заведение, воспитание, воспитательный потенциал, воспитанники внешкольных учебных заведений.*

The article presents the history and activities of Out-of-School laboratory of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Keywords: *out-of-school education, out-of-school educational institutions, educational potential, out-of-school educational institutions students.*